

FRANKENSTEIN 200 ANYS

UAB
Universitat de Barcelona
Biblioteca de Ciència i Tecnologia

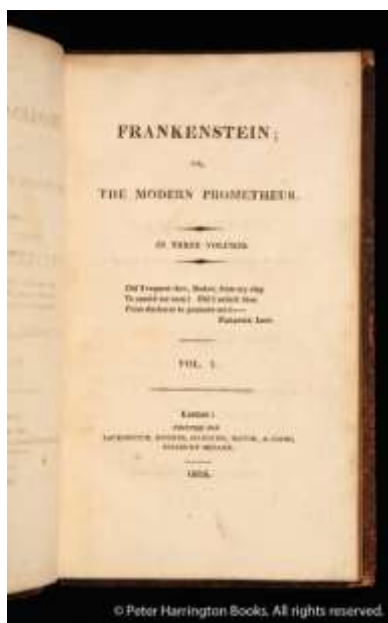
Juny de 1816. Som a l'estiu. Una pluja incessant castiga el bon temps i també els quatre amics que resideixen per uns dies a la Vil·la Diodati, a prop de Ginebra. Lord Byron, l'amfitrió, els proposa una juguesca per passar l'estona.

-Cadascun de nosaltres escriurà una història de terror, i el relat més terrorífic serà el guanyador.

De la proposta naixeran:

- [El Vampir](#), del doctor John W. Polidori
- [De "Prometeu alliberat"](#), del poeta P. B. Shelley
- Una història inclosa a l'obra [Mazeppa](#), del propi Lord Byron, i
- [Frankenstein o El modern Prometeu](#), de Mary Shelley, l'única dona de la reunió

Mary Shelley va veure publicada la seva novel·la el 1818. Tenia 21 anys. Però a la primera edició no hi constava el seu nom. Amb tot, des del primer moment, va tenir un gran èxit de públic.

Enguany s'acompleixen 200 anys d'aquella primera edició. I la Biblioteca de Ciència i Tecnologia us proposa acostar-vos a la història, a la seva autora i, també, a la ciència que destil·la la seva novel·la, reflex de l'època en la qual va ser escrita.

Al hall de la Biblioteca, us proposem una selecció d'obres i pel·lícules que volen acostar-vos al doctor Frankenstein i la seva criatura. Aprofiteu!!

FRANKENSTEIN 200 ANYS

Materials complementaris:

- [**Punt de llibre de l'exposició](#)
- [**Fotografies de l'exposició](#)

Ah! i si compartiu aquesta efemèride a les xarxes socials, no oblideu d'etiquetar-nos:
[#frankenstein200bct](#)

Abans d'entrar en matèria, volem agrair especialment la col·laboració d'**Alfonso Rodríguez Baeza**, director del [Departament de Ciències Morfològiques, Anatomia i Embriologia Humana](#), i d'en **Jorge Molero Mesa**, coordinador de la Unitat d'Història de la Medicina, per la cessió dels models anatòmics i dels aparells i estris que es mostren a la vitrina instal·lada al hall de la BCT.

I també esmentar l'[Andy Mabbett](#) del qual hem escollit la seva fotografia sobre les edicions del Frankenstein de Mary Shelley per dissenyar tant el cartell com el punt de llibre d'aquesta exposició.

Mary Shelley

*Retrat de Mary Shelley,
per Richard Rothwell (1840)*

Mary Wollstonecraft Godwin, més coneguda amb el nom de casada de Mary Shelley, va néixer a Londres el 30 d'agost de 1797 en una família de lliurepensadors. La seva mare, [Mary Wollstonecraft](#), era una escriptora i filòsofa, ferma defensora del feminisme. I el seu pare, [William Godwin](#), també era filòsof, escriptor, editor i periodista. Deu dies després del part, la mare moriria; i, a partir de llavors, el pare es faria càrrec d'ella i de Fanny Imlay, germanastra de Mary per part de mare. Malgrat els problemes econòmics, Godwin va donar a Mary una bona educació, excepcional inclús per a la seva època. El 1801 aquest es tornaria a casar, amb Mary Jane Clairmont, que aportava dos fills anteriors al matrimoni i li donaria un segon fill. Mary sempre venerarà la seva mare, i no mantindrà gaire bona relació amb la dona del seu pare.

Amb disset anys, Mary va conèixer [Percy Bysshe Shelley](#), un seguidor polític de Godwin. Tot i ser d'origen aristocràtic, era un escriptor de tendències radicals que havia renegat de la seva classe. I, en iniciar la seva relació, ell ja era casat. Això no impedí que Mary fugís de casa del seu pare per instal·lar-se temporalment a França amb Shelley, el 1814.

En tornar a Anglaterra un mes més tard, el rebuig social per a la parella fou absolut. Mary va perdre la seva primera filla, els deutes econòmics els ofegaven cada cop més i van haver d'assumir la responsabilitat del suïcidi de Harriet Shelley, l'encara esposa de Percy. Malgrat tot, el 1816 Mary i ell es casaren, i visqueren entre Anglaterra, França i Itàlia.

De tota manera, la felicitat els hi fou esquiva: van perdre dos fills més i el 1822 Shelley s'ofegà a causa d'una tempesta quan encara no havia fet els 30 anys. En quedar vídua, Mary tornà definitivament a Anglaterra on es dedicà a escriure i a l'únic fill que va sobreviure, en Percy

FRANKENSTEIN 200 ANYS

UAB
Universitat de Barcelona
Biblioteca de Ciència i Tecnologia

Florence. Els darrers anys van suposar per a ella un patiment constant per un tumor cerebral, fins a la seva mort a Londres l'1 de febrer de 1851. Tan sols tenia 53 anys.

Més informació:

- [Mary Shelley](#), biografia escrita per Muriel Spark
- [Creadora de terror, Mary Shelley \(1797-1851\)](#), de Sandra Ferrer Valero
- [The journals of Mary Shelley: 1814-1844](#), de la pròpia autora
- [The other Mary Shelley beyond Frankenstein](#), editat per A.A. Fisch, A.K. Mellor i E.H. Schor

La ciència del segle XIX

Il·lustració apareguda a *Les merveilles de la science, ou Description populaire des inventions modernes*, de Louis Figuier (1867)

Quan diem Frankenstein, ens referim al personatge de Victor Frankenstein, el científic creador de la criatura. Per aquesta raó el títol de la novel·la el compara amb la història de la mitologia grega en què Prometeu transgredeix les lleis dels déus en robar-los el foc sagrat per donar-lo als homes.

En el cas de Victor Frankenstein...

- Transgredeix les lleis divines i de la natura
- Crea un ésser viu deliberadament amb mitjans humans
- I el fa de trossos humans enllaçats

Però el fonaments de la novel·la no són només la mitologia o les supersticions ancestrals. Des de molt jove, Mary Shelley va exhibir grans coneixements científics relacionats amb els avenços de la seva època. A continuació en recollim els més destacats:

- A la biblioteca de son pare va poder consultar els treballs del químic anglès [Sir Humphrey Davy](#) (1778-1829), descobridor del sodi i del potassi, i molt interessat en els efectes de la química en la producció d'electricitat
- També va llegir a [Erasmus Darwin](#) (1731-1802), avi del teòric evolutiu Charles Darwin i assidu a les tertúlies de William Godwin. Químic, metge, meteoròleg i botànic, Erasmus Darwin creia en els poders curatius de l'electricitat i en la seva directa participació en certes funcions orgàniques com, per exemple, la transmissió nerviosa.
- Shelley va saber dels descobriments sobre conductivitat elèctrica de [Benjamin Franklin](#) (1706-1790), l'inventor del parallamps. I d'ell van derivar els experiments de [Luigi Galvani](#) (1737-1798), qui havia dotat de mobilitat a una granota morta aplicant uns elèctrodes en la musculatura de les seves extremitats.
- Una altra de les tesis científiques més populars a finals del segle XVIII i principis del segle XIX era la possible creació i cultiu de teixits biològics. Aquí entrarien els treballs del doctor alemany [George Frank von Frankenau](#), considerat el pare de l'anomenada **Palingenètica**, o ciència dels successius renaixements.
- Els romàntics van veure en el procés científic la possibilitat d'abastar un coneixement empíric del món, però sense renunciar al contacte amb antigues tradicions com l'ocultisme, l'alquímia o la necromància. A l'obra de Shelley es troben rastres de la influència de [Paracelso](#) (1493-1541) i de [Cornelius Agrippa](#) (1486-1535). A aquest últim se li atribueix la possibilitat de crear un home artificial mitjançant la mandràgora.
- En aquesta atmosfera, cal afegir la figura de l'home artificial, d'un ésser humà mecànic, més enllà del simple autòmat. Shelley coneixia els experiments del francès [Jacques de Vaucanson](#) (1709-1782) i les seves tres criatures artificials: un flautista que interpretava diverses cançons, una noia que tocava diversos instruments i un ànec que, a més de menjar i fer la digestió, també nedava.
- I, a més, el seu pare, professava una gran admiració per [Albert el Magne](#) (1206-1280) qui, al llarg de 30 anys, va anar construint un home de llautó que va cobrar vida amb una conjunció cabalística d'estels.
- No és estrany que Victor Frankenstein, al capítol primer de la novel·la, compri i llegeixi les obres d'Albert Magne, proclamant-se a continuació deixeble seu.

Més informació:

- [Frankenstein: el mito de la vida artificial](#), de Tomàs Fernández Valentí i Antonio José Navarro
- *Frankenstein, genero y madre naturaleza*, d'Anne K. Mellor, publicat a: [Frankenstein, o, El moderno prometeo : bicentenario 1818-2018](#)
- [Frankenstein's science: experimentation and discovery in Romantic culture, 1780-1830](#), editat per C. Knellwolf i Jane Goodall
- [El gólem: lo que deberíamos saber acerca de la ciencia](#), de H. Collins i T. Pinch

La criatura

L'actor britànic Boris Karloff donant vida al monstre en un retrat promocional de la pel·lícula *Frankenstein* de James Whale (1931)

Frankenstein, o el modern Prometeu es va escriure l'estiu del 1816, es publicà el 1818 i ja el 1826 es va representar la primera de les seves moltes adaptacions teatrals. La productora cinematogràfica de l'inventor Thomas Alva Edison va estrenar el 1910 [la primera de pel·lícula sobre l'obra](#). Des del començament, la novel·la va servir com a punt de partida per a la representació, elaboració i discussió de qüestions religioses, filosòfiques, polítiques, literàries, i ètiques al voltant del coneixement, la ciència i la medicina, l'home de ciència, l'experimentació, la creació i la transmissió de la vida. Des de finals del segle XX, la figura del doctor Frankenstein i la seva criatura s'associen a la bioenginyeria, la biotecnologia i l'experimentació sobre la vida, com per exemple: organismes modificats genèticament, clonació, ús d'embrions, cèl·lules mare, etc. En totes aquestes àrees, la figura de Frankenstein resumeix el problema de les ciències i les tecnologies que semblen transgredir límits absoluts, desnaturalitzar la pròpia natura i posar en perill la humanitat.

Com Frankenstein demostra al final...

- un experiment científic que es porta a terme sense tenir en compte els resultats probables o, fins i tot involuntaris, i que canvia radicalment l'ordre natural, pot convertir-se en un monstre, en algú capaç de destruir el seu propi creador;
- la novel·la defensa una ciència que busca comprendre més que no pas canviar el funcionament de la natura;
- fins i tot poden ressonar certs problemes ètics inherents als avenços científics, com la possibilitat de produir un superhome;
- i alhora, s'il·lustren les aterrades ramificacions i les conseqüències involuntàries d'intentar "millorar" l'espècie humana.

Colin Clive, com el dr. Frankenstein,
en una escena de la mateixa pel·lícula
de James Whale (1931)

"Vaig acabar la meva obra una trista nit de novembre. Gairebé de manera agònica, em vaig envoltar dels instruments necessaris per injectar vida al cos inert que tenia als peus. Era la una de la matinada. Una trista pluja picava els vidres de la finestra, i gràcies a la claror tremolosa que irradiava la meva espelma quasi acabada, vaig poder veure que l'ull groguenc i entelat de la criatura s'obria. Respirava amb dificultat, i feia moviments convulsius amb els membres."(1)

(1) Fragment del [Frankenstein](#) editat per Edebé el 2002 (pàg. 44)

FRANKENSTEIN 200 ANYS

UAB
Universitat de Barcelona
Biblioteca de Ciència i Tecnologia

Més informació:

- [Frankenstein 2018: doscientos años en la historia de la ciencia \(primera parte\)](#), de la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica
- *Frankenstein, genero y madre naturaleza*, d'Anne K. Mellor, publicat a: [Frankenstein, o, El moderno prometeo : bicentenario 1818-2018](#)
- [Frankenstein: el mito de la vida artificial](#), de Tomàs Fernández Valentí i Antonio José Navarro
- [Frankenstein's children: electricity, exhibition, and experiment in early-nineteenth-century London](#), de I.R. Morus
- [Acerca de Frankenstein](#), article d'Alejandro Galliano a *La Vanguardia*

Més enllà de Frankenstein

Cartell de la pel·lícula de
Terence Fisher de 1957

A partir de les primeres adaptacions teatrals de l'obra de Mary Shelley, Victor Frankenstein es va anar transformant en un científic boig i malvat, i es va abandonar el retrat sentimental i psicològic (el millor de la novel·la i el menys espectacular), fet que va trivialitzar la història. El doctor Frankenstein acaba sent un personatge vilà dins l'atmosfera gòtica.

En arribar al cinema, l'artifici de la narració concèntrica es suprimeix sistemàticament en quasi totes les versions cinematogràfiques perquè es considera un destorb per a la comprensió del relat. I les relacions entre els diferents personatges perden profunditat per la retallada del text original.

Quant ens acostem al desenllaç, tot i que l'autora fa una menció superficial als experiments amb electricitat galvànica, la veritat és que guarda silenci sobre la causa científica que explicaria l'animació de la criatura. Però la filmografia s'ha entestat en explicitar la causa racional d'aquest succés fins a fer-ho del tot versemblant i, potser, molt allunyat de les intencions de Shelley.

Per tant, la nostra recomanació és que primer us acosteu a la novel·la, al primer Frankenstein. I que, després, no deixeu de gaudir de les múltiples relectures que se n'han produït.

Aquí us deixem unes quantes versions cinematogràfiques:

- [Frankenstein](#), de James Whale (1931)
- [Bride of Frankenstein](#), de Jame Whale (1935)
- [The curse of Frankenstein](#), de Terence Fisher (1957)
- [El espíritu de la colmena](#), de Víctor Erice (1973)
- [Remando al viento](#), de Gonzalo Suárez (1988)
- [Mary Shelley's Frankenstein](#), de Kenneth Branagh (1994)
- [The Frankenstein Chronicles](#), sèrie de la BBC (2015)
- [Mary Shelley](#), d'Haifaa Al-Mansour (2017)

I si voleu aprofundir en alguns dels aspectes que hem tractat aquí, sempre teniu la possibilitat de trobar molts més materials buscant al [catàleg de les Biblioteques de la UAB](#).

Per si de cas, aquí us deixem la relació d'obres consultades per al muntatge de la nostra exposició i la pàgina web relacionada: pagines.uab.cat/cienciaxllegir/frankenstein200

- Obres de Mary Shelley
 - [Frankenstein](#), traducció catalana de Beatriu Cajal (2002)
 - [Mary Shelley](#), biografia escrita per Muriel Spark
 - [The other Mary Shelley beyond Frankenstein](#), editat per A.A. Fisch, A.K. Mellor i E.H. Schor
 - [The journals of Mary Shelley: 1814-1844](#), de la pròpia autora

- Obres generals
 - [Frankenstein 2018: doscientos años en la historia de la ciencia \(primera parte\)](#), de la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica
 - [Frankenstein: el mito de la vida artificial](#), de Tomàs Fernández Valentí i Antonio José Navarro
 - *Frankenstein, género y madre naturaleza*, d'Anne K. Mellor, publicat a: [Frankenstein, o, El moderno prometeo : bicentenario 1818-2018](#)
 - [De Frankenstein a Einstein: ciència i societat contemporànies](#), assignatura del Màster universitari en Història de la Ciència: Ciència, Història i Societat
 - [Frankenstein's children: electricity, exhibition, and experiment in early-nineteenth-century London](#), de I.R. Morus
 - [Mary Shelley's Frankenstein: Bloom's modern critical interpretations](#), editat per H. Bloom
 - [Creadora de terror, Mary Shelley \(1797-1851\)](#), de Sandra Ferrer Valero
 - [Teresa Colomer lee Frankenstein de Mary Shelley](#), text inclòs com apèndix al Frankenstein publicat per editorial Edebé el 2002
 - [Acerca de Frankenstein](#), article d'Alejandro Galliano a La Vanguardia
 - *La noche en que Frankenstein leyó el Quijote*, capítol al llibre de Santiago Posteguillo: [La noche en que Frankenstein leyó el Quijote: la vida secreta de los libros \(porque los libros tienen otras vidas\)](#)
 - [Frankenstein's science: experimentation and discovery in Romantic culture, 1780-1830](#), editat per C. Knellwolf i Jane Goodall
 - [El gólem: lo que deberíamos saber acerca de la ciencia](#), de H. Collins i T. Pinch
 - [La mirada en el espejo: ensayo antropológico sobre Frankenstein de Mary Shelley](#), de F. Rodríguez Valls
 - [Frankenstein, 200 años moderno](#), article de Tereixa Constenla a *Babelia* (2017)
- Bandes sonores
 - [Frankenstein, de Mary Shelley](#), programa radiofònic de **El Violí Vermell** de la CCMA (gener 2018)